

# RESTAURERING AV TORNTAK

NÄTRA KYRKA, NÄTRA SOCKEN,  
ÖRNSKÖLDSVIKS KOMMUN



LÄNS **M**USEET  
VÄSTERNORRLAND

Länsmuseet Västernorrland  
Kulturmiljöavdelningens rapport nr 2005:24  
Bodil Mascher

**Innehåll:**

Sid.

INLEDNING	3
BESKRIVNING OCH HISTORIK	3
BAKGRUND	4
DOKUMENTATION	5
KÄLLOR	7

## INLEDNING

Nätra, Sidensjö kyrkliga samfällighet har genomfört en utvändig restaurering av torntaket på Nätra kyrka, Nätra socken, Örnsköldsviks kommun. Länsstyrelsen har beviljat tillstånd till restaureringen enligt beslut 2002 02 05 dnr. 433-3624-02. Nätra, Sidensjö kyrkliga samfällighet beviljades kyrkobyggnadsbidrag med 70 % av beräknad kostnad, dock högst 242 375 kronor, till restaureringen (Stiftsstyrelsens beslut 2003 08 26 dnr. 282/2002/519/S).

Enligt Länsstyrelsens villkor skulle arbetet följas av antikvarisk kontrollant godkänd av Länsstyrelsen. Syftet med kontrollen är att den antikvariske experten tillför nödvändig kunskap om traditionella material och arbetsmetoder, i förekommande fall förtydligar och preciserar de kulturhistoriska värdena i detaljdiskussioner och avgör utifrån kulturhistoriska ställningstaganden beslut om insatser under arbetets gång. Avsikten är också att den antikvariska kontrollen skall öka vår kännedom och kunskap om de kulturhistoriska värden som Nätra kyrka besitter och underlätta bevarandet av dessa värden. Den antikvariska kontrollanten skall dokumentera arbetet och sammanställa det i en rapport.

Länsmuseet Västernorrland har på Länsstyrelsens uppdrag utfört en antikvarisk dokumentation av den avslutade restaureringen, eftersom restaureringsarbetet utfördes utan kontakt med den antikvariske kontrollanten. Länsmuseet har genom Hjördis Ek utfört dokumentationen. Bodil Mascher har gjort rapportsammanställningen. Ärendets d.nr. är 2002 / 69.

## BESKRIVNING OCH HISTORIK

Nätra kyrka ligger 2,5 mil söder om Örnsköldsvik på en höjd kallad Lötbacken vid Nätraån i Nätra socken. Den rektangulära vitputsade stenkyrkan i nyklassicism har västtorn krönt med firsidig öppen lanternin och halvrund sakristia i öster. Långhusets innertak är tunnvalvt. Kyrkan ritades av Simon Geting efter någon revidering av överintendentsämbetet. Hans ritningar fastställdes och undertecknades av ÖIÄ den 5 november år 1800. Taket täcks av kopparplåt, ursprungligen var kyrkan spåntäckt. Den stora kyrkan som mätte 42,5 x 17 meter, rymde 1500 personer och bänkarna fick den utformning i fyra kvarter som de har idag men bänkarna sträckte sig ända ut till ytterväggarna. Nuvarande sidogångar tillkom senare. Kyrkan är invändigt välbevarad med en kormålning av Olof Hofrén som utfördes 1847-48 med hjälp av Gustaf Mauritz Kjellström från Örnsköldsvik. Ursprungligt måleri i kyrkorummet utfördes 1810-11 av Joakim Öberg, altarutsmyckningen utgjordes av en nisch med draperi och förgyllt kors. Korset ersattes under kortare tid från 1842 av oljemålningen ”Korsnedtagandet” av Johan Widenström men nuvarande kors med törnekrans och svepeduk härrör från Olof Hofréns komposition av koret.

### Den gamla kyrkan

Den kyrka som besiktades av Geting var cirka 22 x 9,5 meter invändigt, och bestod av långhus med tre valv och en sakristia av trä. Troligen fanns även ett vapenhus. Redan 1725 fanns förslag på en utbyggnad, eftersom den gamla kyrkan ansågs alltför trång. Förslagen innebar en utvidgning av läktaren och en utbyggnad i trä av långhuset i väster. Man hade även planer på en korskyrka. Vid senare biskopsvisitationer framlades alternativen att endera utvidga kyrkan eller att bygga en helt ny kyrka. Församlingen vidtog ändå inte några åtgärder, vilket föranledde avsyn år 1794 av häradshövdingen Johan Henrik Tideman och

länsbyggmästare Simon Geting på uppdrag av landshövdingen. Avsyningen visade, att kyrkan stod på vattensjuk grund, hade möglat invändigt och stöttades i sydöstra hörnet av en stödjemur. Dessutom hade ena gaveln rämnat. Församlingen bestämde sig slutligen för att bygga en ny kyrka. Gamla kyrkan finns idag kvar som ruin.

#### Uppbyggnaden av den nya kyrkan

Efter segslitna tvister om platsen för den nya kyrkan avgjorde konungens befallningshavande att Simon Geting skulle anlitas som byggmästare. 1805 skedde grundläggningen och den nya kyrkan kunde börja användas 1807, även om invigningen kom tio år senare. Kyrkan byggdes invid Nätraån på en plats som på 3 alnars djup hade klapper och stadig botten. Dessutom var läget vackert. Hemmansägarna bidrog med byggnadsmaterial till den nya kyrkan. Listor över dagsverksskyldigheter upprättades. År 1805 var grundläggningsarbetena igångsatta. Sten till de nära 2 meter tjocka väggarna tog man antagligen främst från Förnätraberget. Man byggde en vall på utsidan av kyrkan och den jämnt huggna graniten lastades på oxdragna slädar uppför vällen. Församlingsborna tillverkade de takspån som avtäckte kyrkan. Trävirket var av en dimension som är svår att skaffa fram idag. Detta skulle församlingsborna bidra med. Nätra var en rik bygd med goda inkomster från såväl jordbruk som den lintillverkning som trakten hade blivit vida känd för. I Bjärträ fanns ett järnmanufakturverk som förestods av smedsmästare Per Forsberg. Därifrån fick man smidet till kyrkan.

## BAKGRUND

Kyrkans putsade fasader renoverades år 2000. Då åtgärdades även synliga skador i takplåt och hängrännor. Under vårvintern 2001 upptäckte man efter kraftiga regn att vatten hade trängt in i tornet och orsakat fuktskador på konstruktionsvirke och undertak i tornets överdel. Enligt en skadeinventering / åtgärdsförslag för torntaket upprättad av BJN projektteknik AB, Örnsköldsvik 2001 11 26-27, förelåg rötskador i bottenstock och takrote (ritningsbilaga). Därefter ansökte samfälligheten om Länsstyrelsens tillstånd att få utföra åtgärderna, som påbörjades i maj 2002.

BJN projekttekniks förslag till åtgärder omfattar:

- Avledning av regnvatten som tränger in bakom panelbeklädningen i tornets övre del.
- Byte av takavtäckning på ett mellantak i lanterninen för att undvika galvaniska element med påföljande skador. Befintlig takavtäckning på det lilla taket var förzinkad stålplåt, som skulle bytas till kopparplåt, som övrigt torntak var avtäckt med.
- Byte av rötskadat virke i tornöverdelen.
- Byte av rötskadat virke i torntakets underlagstak.
- Reparation av sönderfrysta delar av takgesimsen längs torntaket.
- Åstadkomma luftning kring den putsade takfoten, vilket innebär att frilägga underlagstaket från tegelvalvet.

## DOKUMENTATION

2002 05 14 var plåtarbeten utförda för avledning av vatten, luftning av takfot samt byte till kopparplåt. Dessa arbeten utfördes av beställaren och hans plåtentreprenör (liksom vattenavledande åtgärder på stigportarnas avtäckande plåt). Entreprenör för putsen var Tremans Fasad AB, som även utförde vissa arbeten genom ansvarsgaranti. Ytterligare plåt- och putsarbeten fortskred vidare. I december 2003 upptäcktes ytterligare röta i tornet och man återupptog arbetet med att byta ut de rötskadade virkesdelarna. Arbetet färdigställdes under våren 2005.

Länsmuseet Västernorrland utförde 2005 04 22 en dokumentation och avsyning av taket. Arbetet är godkänt ur kulturhistorisk synpunkt.



SV hörnet. Lanterninens mellantak, efter byte till kopparplåt. NV hörnet.



SV hörnet



SO hörnet



Rötskadad hanspets före reparation.



2004 01 07. Rötskadat virke i hanbjälke och sträva iblandas. Sydöstra hörnet.



2004 01 07. Inbladat virke, sydöstra hörnet.



2004 10 19. I nordvästra hörnet byttes en liten del av hanspetsen.  
Fotot till vänster (ovan) visar före utbyte av virke med rötskadat trä nederst.  
Fotot till höger efter iskarvning av friskt trä.



2004 10 19. I sydvästra hörnet (vänster sida klockan) byttes cirka 1,5 meter rote och cirka 3 decimeter av hanspetsen på den liggande bjälken. Rötskadad del är borttagen. Frisk virkesdel (kil) iskarvades efter fotograferingen.

## KÄLLOR

BJN projektteknik AB, Örnköldsvik 2001 11 26: Undersökning / Åtgärder / Kostnadsförslag, Skadeinventering (ritning) 2001 11 27.

Länsmuseet Västernorrland, arkivet, Mapp F2:27 B.

Silén, Paul: Nätra kyrka 1957 till dess 150-årsdag.

Telhammer, Ingrid: *Kyrkor och Kapell Nolaskogs*, CW-förlaget Bjästa, 1985.

*Kyrkobyggnader 1760 – 1860 . Del 4*, Riksantikvarieämbetet.

